

ANKOM

2018 -04- U 3

Dnr 1.5.1.-231/2018
Enskede-Årsta-Vantörs Stadsdelsförvaltning**Handläggare**
Astrid Thornberg
Telefon: 08-508 25 911**Till**
Socialnämnden
2018-03-27

Förslag till reviderade riktlinjer gällande ledsagning och ledsagarservice

Förvaltningens förslag till beslut

1. Socialnämnden godkänner förslaget till riktlinjer.
2. Socialnämnden överlämnar förslaget till kommunstyrelsen för behandling i kommunfullmäktige.
3. Beslutet justeras omedelbart

Gills Hammar
FörvaltningschefVeronica Wolgast
Avdelningschef

Sammanfattning

I budget för 2017 gavs socialnämnden i uppdrag att utreda en mer flexibel bedömning och användning av ledsagningstimmar och hantering av omkostnader i samband med den biståndsprovade insatsen ledsagning, en insats som beviljas enligt Socialtjänstlagen (SoL) alternativt Lagen om stöd och service till vissa personer med funktionsnedsättning (LSS). Nuvarande riktlinjer regleras i "Riktlinjer för handläggning av insatser enligt LSS och bistånd enligt SoL till barn, ungdomar och vuxna med funktionsnedsättning (antagna av KS april 2002, reviderade av KF februari 2012)" och har reviderats med utgångspunkt från uppdraget. De förändringar som förvaltningen föreslår har sin utgångspunkt i uppdraget och baseras på gällande lagar, föreskrifter och allmänna råd, men också på domar som bidragit till praxis inom området.

Förvaltningen föreslår att socialnämnden godkänner förslaget till riktlinjer och överlämnar det till kommunstyrelsen för behandling i kommunfullmäktige. Förvaltningen föreslår att förslaget gäller i avvaktan på att översynen görs av riktlinjerna för handläggning av insatser enligt LSS och bistånd enligt SoL till barn, ungdomar och vuxna med funktionsnedsättning och att förslaget därefter kommer ingå i dessa för att framöver inte ha separata riktlinjer.

Bakgrund

I budget för 2017 gavs socialnämnden i uppdrag att utreda en mer flexibel bedömning och användning av ledsagningstimmar och hantering av omkostnader i samband med ledsagning.

Ledsagning är en social insats som syftar till att ge stöd för de som är i behov av stöd för att kunna delta i samhällslivet, bryta isolering och som är knuten till aktiviteter utanför hemmet. Avsikten med insatsen är att göra det möjligt för den enskilde att besöka vänner, delta i fritidsaktiviteter, i kulturlivet eller bara att promenera. För vissa personer kan ledsagning vara en förutsättning för att kunna delta i samhällets gemenskap och att leva som andra. Ledsagningen ska utformas så att den stärker den enskildes förmåga att leva ett självständigt liv och anpassas individuellt efter den enskildes behov.

Ledsagning ges som bistånd enligt 4 kap 1 § Socialtjänstlagen (SoL) eller form av ledsagarservice enligt 9 § 3 Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS). Insatsen är avgiftsfri oavsett om den ges enligt SoL eller LSS och regleras i stadens riktlinjer för handläggning av insatser enligt LSS och bistånd enligt SoL till barn, ungdomar och vuxna med funktionsnedsättning (antagna av KS april 2002, reviderade av KF februari 2012).

Ledsagning enligt SoL och ledsagarservice enligt LSS omfattas av stadens valfrihetssystem enligt lagen (2008:962) om valfrihetssystem (LOV).

Med utgångspunkt från angivet budgetuppdrag har socialnämnden lyft ur insatserna ledsagning och ledsagarservice ur riktlinjerna för handläggning av insatser enligt LSS och bistånd enligt SoL till barn, ungdomar och vuxna med funktionsnedsättning för översyn. Förslag till en mer flexibel bedömning, användning och hantering av omkostnader inom insatserna ledsagning och ledsagarservice presenteras i separata riktlinjer (se bilaga 1).

Förslag till nya riktlinjer baseras på gällande lagar, föreskrifter och allmänna råd, men också på domar som bidragit till praxis inom området. De anknyter till andra riktlinjer i staden, till policydokument och andra övergripande dokument.

Ärendets beredning

Tjänsteutlåtandet har utarbetats inom avdelningen för stadsövergripande sociala frågor, kompetenscenter vuxna. Förslaget till reviderade riktlinjer har utarbetats i samarbete med stadsledningskontorets juridiska avdelning och i samråd med äldreförvaltningen. Representanter från rådet för funktionshinderfrågor har fått möjlighet att lämna synpunkter. Förvaltningsgruppen har behandlat ärendet den 21 mars 2018. Socialnämndens och äldrenämndens råd för funktionshinderfrågor har haft möjlighet att behandla ärendet vid sammanträde den 22 mars 2018.

Ärendet

I Stockholms stads riktlinjer för handläggning av insatser enligt LSS och bistånd enligt SoL till barn, ungdomar och vuxna med funktionsnedsättning (beslutade av KF 2012) regleras insatserna ledsagning enligt SoL och ledsagarservice enligt LSS. Syftet med riktlinjerna är att säkerställa rättssäkerheten och likabehandling över staden. Riktlinjerna ska därutöver ge stöd och vägledning för biståndshandläggaren i det praktiska arbetet med de individuella behovsbedömningar som ska göras i varje enskilt fall.

De förändringar som förvaltningen föreslår har sin utgångspunkt i uppdraget om att verka för en flexibel bedömning och användning av ledsagningstimmar och hantering av omkostnader. Delar i riktlinjerna har även reviderats för att motsvara gällande lagstiftning och rättspraxis inom området.

Flexibel bedömning av vad som avses med insatsen

Av nuvarande riktlinjer framgår lagarnas intentioner och syftet att möjliggöra delaktighet i samhällslivet. Exempel att ge möjlighet för den enskilde att delta i fritidsaktiviteter, i kulturlivet, besöka vänner eller bara promenera lyfts fram. Det framgår att det är det individuella behovet och den enskildes intressen och aktiviteter som är utgångspunkten och vikten av att handläggaren skaffar sig en bild i utredningsfasen över hur den enskildes situation ser ut.

I förslag på nya riktlinjer lyfts ytterligare exempel på vad ledsagning eller ledsagarservice kan avse eller användas till som att besöka simhall, visats i naturen, möjlighet till att rida eller andra träning- och intresseaktiviteter. Det nämns exempel på avgöranden där aktiviteter som att göra inköp eller andra enklare vardagsaktiviteter, kan ingå i ledsagning om det är ett led i att komma ut i samhället bland andra människor.

I förslaget framgår att timmarna får användas inom ramen för de behov som beslut om insatsen avser. Det kan således bli aktuellt med andra aktiviteter än de som nämns i biståndsbeslutet eller beställning vilket är möjligt så länge målet med insatsen uppfylls – delaktighet i samhället.

Som stöd i det utredningsarbete som åligger biståndshandläggaren finns det i förslaget framtagna delar som bör utredas.

- I vilka situationer behöver den enskilde ledsagningen? Hur ofta? Hur lång tid?
- Behöver den enskilde ledsagningen huvudsakligen för att kunna ta sig till och från aktiviteter, eller även under själva aktiviteten, det vill säga under exempelvis ett teaterbesök, kafébesök eller liknande?
- Förväntas omkostnader för ledsagaren uppkomma?

Därefter gör handläggaren en samlad behovsbedömning av omfattningen i tid, räknat i timmar per månad och vidare utifrån vad som krävs för att uppnå skälig levnadsnivå respektive goda levnadsvillkor. I förslaget framgår att vid denna bedömning ska det i praktiken inte finnas större begränsningar mellan ledsagning enligt SoL jämfört med ledsagarservice enligt LSS.

Användning av ledsagningstimmar

I nuvarande riktlinjer finns det inte uttryckt ramen för användandet av beviljade ledsagningstimmar. Hanteringen är en månad och ej nyttjad insats går förlorad.

Förslaget ger möjlighet till att användning av beviljad ledsagning kan ske under en tremånadersperiod, därefter påbörjas en ny tremånadersperiod. Den enskildes möjlighet att föra över timmar innebär inte att hen ska vara skyldig att spara för att använda till särskilt ändamål. Det får aldrig förekomma att den enskilde uppmanas spara timmar för att använda till särskilt ändamål, om detta innebär att de kontinuerliga aktiviteterna uteblir. När beviljade timmar inte används under en månad ska utföraren dokumentera skälen till detta.

Flexiblare användning av omkostnader

När den enskilde behöver ledsagarservice eller ledsagning för att kunna genomföra aktiviteter, såsom exempelvis biobesök, gå på teater, kafé eller restaurang, kan det samtidigt uppstå en kostnad för ledsagarens omkostnader.

I dag är det utföraren som enligt ingångna avtal med staden ansvarar för att betala omkostnader för ledsagaren. För detta får utföraren en schablonersättning av staden motsvarande 6 kronor per utförd timme. Om den enskilde önskar genomföra en aktivitet som medför en omkostnad högre än vanligt (riktmärke är 300 kronor per månad) skall den enskilde vända sig till biståndshandläggare för godkännande. Beställaren ska efter sitt godkännande ersätta hela kostnaden och den enskilde har rätt till ett särskilt beslut om detta.

Enligt prejudikat från Högsta förvaltningsdomstolen (*Högsta förvaltningsdomstolen, 2011 ref 8*) kan omkostnader för ledsagare inte ingå som en del i själva insatsen. Enligt Högsta förvaltningsdomstolens mening har LSS lagstiftarens avsikt varit att insatsen ledsagarservice tar sikte på en tämligen begränsad insats, avsedd att ge funktionshindrade som inte uppfyller förutsättningarna för personlig assistans ökade möjligheter att genomföra enklare aktiviteter och bryta social isolering. Det har därför saknats anledning att i LSS reglera ansvar för ledsagarens omkostnader¹.

En kommun kan dock om det finns skäl för det lämna omkostnadsersättning för ledsagare som bistånd enligt 4 kap 2 § SoL. Enligt staden är ett sådant skäl att personer med funktionsnedsättning ska kunna genomföra aktiviteter som andra utan merkostnader.

I förslaget framgår att beslut om omkostnadsersättning för ledsagare fattas enligt 4 kap 2 § SoL och att enskilda med beslut om ledsagarservice enligt LSS eller ledsagning enligt SoL rätt till ersättning för omkostnader för ledsagaren med upp till 300 kronor per månad samt att detta verkställs i förhållande till visade omkostnader.

Samma möjlighet som användning av ledsagartimmar, flexibelt under en tremånadersperiod, föreslås gälla omkostnadsersättningen för ordinarie omkostnadsändamål. Det som inte nyttjas är möjligt att spara till nästkommande månader där ramen är tre månader.

Den enskildes möjlighet att föra över omkostnadsersättning innebär inte att hen ska vara skyldig att spara för att använda till särskilt ändamål. Det får aldrig förekomma att den enskilde uppmanas att spara omkostnadsersättning för att använda till särskilt ändamål, om detta innebär att de kontinuerliga aktiviteterna uteblir.

För att möjliggöra en mer kostsam aktivitet, dvs utöver den ordinarie ersättningens nivå, gäller särskild handläggning där utgångspunkten för en mer kostsam aktivitet är vad som en människa vanligen brukar göra, till exempel gå på en mer kostsam konsert eller teaterföreläsning 1-2 gånger per år. Beslut om omkostnadsersättning för en sådan mer kostsam enskild aktivitet fattas enligt 4 kap 1 § SoL.

Beställning av insatsen (ny)

I förslaget beskrivs vad en beställning skall innehålla såsom omfattning, syfte samt vilka behov av ledsagning som ska tillgodoses, det vill säga vilka aktiviteter som är aktuella och om den enskilde behöver ledsagning under aktiviteten samt vilka omkostnader som kan bli aktuella.

Utbetalning av ersättning för omkostnader för ledsagare (ny)

Utföraren ersätter ledsagaren för hans omkostnader och redovisar dessa enligt stadens anvisningar för att därefter ersättas av beställaren. Det framgår att utföraren ska på beställarens begäran visa underlaget för den omkostnadsersättning som fakturerats samt att ersättningsmodellens anvisningar ska finnas med i stadens förfrågningsunderlag inom LOV. Samma förfaringsätt tillämpas om den enskilde efter särskilt beslut enligt 4 kap 1 § SoL har beviljats ytterligare omkostnadsersättning.

Ledsagarservice och bostad i särskild service

I nuvarande riktlinjer finns utflyttad verksamhet beskriven. Utflyttad verksamhet innebär att boendet flyttar hela eller delar av sin verksamhet så att gruppboendena och personalen visas på en lägergård eller liknande. Då detta tillgodoses inom ramen för boendets uppdrag har denna del tagits bort.

Andra huvudmäns ansvar samt riksfärdtjänst (ny)

Här beskrivs vad som gäller i arbetslivet, vid färdtjänst, sjukhusbesök, tåg och flyg samt riksfärdtjänst fram.

Kostnadseffekter

Idag beviljas insatsen ledsagning och ledsagarservice med antal timmar per månad. Förslaget innebär inte någon ökning i beviljade antal timmar för de som erhåller insatsen och därav är det osäkert om förslaget leder till några ekonomiska effekter. Förslaget kan leda till olika kostnader för insatsen över månaderna då nyttjandet kan variera.

Omkostnadsersättningen ombesörjs idag av utföraren som erhåller en schablon per utförd timme. För att säkerställa att den enskilde erhåller den omkostnadsersättning för ledsagare som den beviljats krävs en annan mer rättssäker hantering. Förslaget ger den enskilde rätt till omkostnadsersättning på max 300 kronor per månad, en summa som är möjlig att spara över tid och kan ackumuleras inom ramen av tre månader.

Idag har staden en kostnad på drygt 700 000 kronor för omkostnader enligt gällande schablonersättningssystem där 6 kronor per utförd timme ges. Under 2017 erhöll 1077 personer insatsen ledsagning eller ledsagarservice. Enligt förslag, där omkostnadsersättning ersätts med upp till 300 kronor per månad, kan det maximalt leda det till en nettoökning på cirka 3,3 miljoner kronor för staden där nuvarande schablon ersätts med ersättning av faktiska kostnader.

Jämställdhetsanalys

Ärendet är könsneutralt i förhållande till de insatser den enskilde kan ansöka om. I riktlinjerna är det genomgående fokus på den enskilde och dennes behov och hur denne kan tillförsäkras skälig levnadsnivå respektive goda levnadsvillkor. Förslag till riktlinjer har därför inte bedömts ha någon påverkan på förhållandet mellan könen eller jämställdhet.

Förvaltningens synpunkter och förslag

Förvaltningen ser positivt på att staden ger former för en friare ledsagning genom bland annat möjlighet till en mer flexibel bedömning, användning av ledsagningstimmar samt hantering av omkostnader.

En viktig förutsättning för att stadens ledsagning och ledsagarservice ska uppfattats som flexibel ur ett brukarperspektiv, är att enskilda upplever att deras beslut om ledsagning är rimliga, korrekta och räcker till. En viktig utgångspunkt för att kunna uppnå en flexiblare ledsagning bör därför vara att den enskildes egen uppfattning om sina behov av ledsagning är av stor betydelse, både i handläggningen och under genomförandet.

Förslaget ger uttryck för en ökad ambitionsnivå från stadens sida avseende insatserna ledsagning och ledsagarservice som förtydligar vad insatsen kan omfatta, vikten av att utgångspunkten är den enskildes behov och önskemål samt möjligheten att utföra aktiviteter som medför omkostnader

Idag utförs ungefär 64 procent av de beviljade insatserna ledsagning och ledsagarservice i staden, vilket ses som lågt och inte tillfredsställande. En bidragande orsak är sjukdom, vilket generellt drabbar målgruppen mer än andra, och kraven på planering. Många upplever svårigheter i att planera sitt liv i aktiviteter långt i förväg. I kombination med att timmarna för insatsen är månadsbundna upplevs det begränsande. Att därför möjliggöra en ökad ram för nyttjandet av timmar ses som positivt och ökar förutsättningarna för att den enskilde kan nyttja de beviljade ledsagningstimmarna i högre utsträckning mot idag.

En annan fråga som är angelägen ur ett brukarperspektiv är möjligheten till och förutsättningarna för ersättning för omkostnader för ledsagaren som ibland uppkommer. Nuvarande hantering av omkostnader ses inte som rättssäker och leder till att stadens medborgare behandlas olika. När det gäller omkostnaderna har det under senare år framkommit två huvudsakliga problem, det ena är att det finns en tveksamhet om brukarna överhuvudtaget vet att denna ersättning är avsedd för ledsagarens omkostnader, det andra problemet är att ledsagarens omkostnader vid mer kostsamma aktiviteter inte ersätts, vilket i praktiken leder till att brukaren inte får ledsagning till sådana aktiviteter. Schablonen betalas ut men följs inte upp, varken på individ- eller utförarnivå. Detta gör att det är svårt att veta vilken rimlig nivå som kan göras gällande för omkostnadsersättning där förslaget innebär 300 kronor. Det kan därför finnas anledning att följa upp om den föreslagna nivån är rimlig.

De förändringar som förvaltningen föreslår angående handläggning av omkostnadsersättning sin bakgrund i prejudikat från HFD samt det som tidigare framkommit hur omkostnadsersättning hanteras idag. Genom beslut om omkostnadsersättning för ledsagare tillförsäkras den enskilde den omkostnadsersättning som denne har rätt till och därmed en ökad rättssäkerhet. Möjligheten till att använda beviljad omkostnadsersättning för ledsagare på samma sätt som ledsagningstimmarna, med en ram på tre månader, ses som mer flexibelt. Detta ger bättre förutsättningar för de berörda individer att bryta isoleringen, vara delaktiga i samhället och kunna leva sitt liv som andra som är syftet med insatsen ledsagning.

Viss enkelhet försvinner i och med det nya förslaget och en ökad administration är att vänta kring handläggningsförfarandet samt hantering av omkostnadsersättningar vilket samtidigt ökar rättssäkerheter för den enskilde.

Utifrån att en ny ersättningsmodell görs gällande krävs att nya anvisningar arbetas fram och sedan ingår i stadens förfrågningsunderlag för leverantörer i enskild regi inom LOV.

Tillämpningen av riktlinjerna ger förutsättningar för en flexibel användning av ledsagningstimmar över tid. Det finns en osäkerhet om omkostnadsersättningen kommer att vara kostnadsdrivande för staden då det idag inte finns några underlag som påvisar faktiska kostnader i och med nuvarande schablonersättningsmodell. Förvaltningen ser ett behov av att särskilt följa kostnadsutvecklingen för insatsen ledsagning och ledsagarservice samt omkostnadsersättningen för ledsagare som beviljas med stöd av 4 kap 2 § SoL.

Förslag till riktlinjer för ledsagning enligt SoL och ledsagarservice enligt LSS syftar till att staden i de beslut som fattas bättre ska tillgodose behov av ledsagning hos barn, ungdomar och vuxna med funktionsnedsättning och skapa förutsättningar för ökad flexibilitet i användandet av den ledsagning och ledsagarservice som beviljas samt omkostnader som kan uppstå. För att förslaget ska få avsedd effekt är ett aktivt implementeringsarbete avgörande.

Förvaltningen föreslår att socialnämnden godkänner förslaget till riktlinjer och överlämnar det till kommunstyrelsen för behandling i kommunfullmäktige.

Förvaltningen föreslår att förslaget gäller i avvaktan på översynen av riktlinjerna för verksamhetsområdet genomförs och kommer därefter ingå i dessa för att framöver inte ha separata riktlinjer.

Bilagor

1. Förslag till riktlinjer för ledsagning och ledsagarservice
2. Nuvarande riktlinjer för ledsagning och ledsagarservice

Stockholms
stad

Riktlinjer för ledsagning och ledsagarservice

Beslutade av kommunfullmäktige 2018-xx-xx

stockholm.se

Riktlinjer för ledsagning och ledsagarservice

Beslutade av kommunfullmäktige 2018-xx-xx

Dnr: 3.1.1-705/2016

Utgivare: Socialförvaltningen

Kontaktperson: Astrid Thornberg

Innehåll

Riktlinjer för ledsagning och ledsagarservice.....	5
Syfte och utgångspunkter.....	5
Ledsagarservice enligt 9 § 3 LSS.....	6
<i>Behovsbedömning av ledsagarservice enligt LSS</i>	7
Ledsagning enligt 4 kap 1 § SoL	8
<i>Behovsbedömning av ledsagning enligt SoL</i>	9
Bedömning av omfattning av insatsen och omkostnader för ledsagaren ...	9
Beslut om ledsagarservice och ledsagning	10
Beslut om ersättning för omkostnader för ledsagare.....	11
Omkostnadsersättning utöver beviljad nivå.....	12
Beställning av ledsagarservice och ledsagning	12
Utbetalning av ersättning för omkostnader för ledsagare.....	12
Ledsagarservice och bostad med särskild service	13
Andra huvudmäns ansvar samt riksfärdtjänst	13
<i>Arbetslivet</i>	13
<i>Färdtjänstresa</i>	14
<i>Sjukhusbesök</i>	14
<i>Tåg och Flyg</i>	14
<i>Riksfärdtjänst</i>	14

Riktlinjer för ledsagning och ledsagarservice

Kommunfullmäktige i Stockholms stad har beslutat om att utfärda riktlinjer för nämndernas verksamhet. Dessa riktlinjer gäller handläggning av insatsen ledsagning enligt socialtjänstlagen (2001:453) (SoL) och ledsagarservice enligt lagen (1993:387) om stöd och service till personer med vissa funktionshinder (LSS) till barn, ungdomar och vuxna med funktionsnedsättning. Andra insatser som till exempel avlösning och kontaktperson regleras inom riktlinjer "Handläggning av insatser enligt LSS och bistånd enligt SoL till barn, ungdomar och vuxna med funktionsnedsättning (antagna 2002 och reviderade av KF 2012)".

Syftet med riktlinjerna är att säkerställa rättssäkerhet och likabehandling i staden när det gäller utredning, bedömning och tillgång till ledsagning och ledsagarservice som ska erbjudas från socialtjänstens sida.

Riktlinjerna ska ge stöd och vägledning i det praktiska arbetet med att tolka lagstiftningen i de individuella behovsbedömningar som alltid ska göras.

Syfte och utgångspunkter

Personer med funktionsnedsättning ska kunna delta i meningsfulla fritidsaktiviteter samt i kultur- och idrottsliv på jämlika villkor som andra både som utövare och åskådare¹.

Insatserna ledsagning och ledsagarservice innebär att en person med funktionsnedsättning får stöd av en annan person, ledsagare, i samhället och syftar till att möjliggöra delaktighet i samhällslivet och kontakter med andra.

Ledsagning ges som bistånd enligt 4 kap 1 § SoL och ledsagarservice beslutas enligt 9 § 3 LSS.

Ledsagning enligt SoL och ledsagarservice enligt LSS omfattas av stadens valfrihetssystem enligt lagen (2008:962) om valfrihetssystem (LOV).

Båda insatserna är avgiftsfria.

¹ Ett Stockholm för alla – program för tillgänglighet och delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2018-2023

Ledsagarservice enligt 9 § 3 LSS

Ledsagarservice enligt LSS ges med avsikten att underlätta för den enskilde att ha kontakter med andra och vara fullt delaktig i samhällslivet. Ledsagarservice syftar till att bryta den isolering som en omfattande funktionsnedsättning ofta leder till med målet att den enskilde får möjlighet att leva som andra. Ledsagarservice ska alltid vara individuellt utformad och ha karaktären av personlig service.

Om den enskilde har personlig assistans enligt LSS eller assistansersättning enligt Socialförsäkringsbalken (2010:110) (SFB) ingår ledsagarservice i den personliga assistansen.

Av lagens förarbeten framgår att ledsagarservice är en insats knuten till aktiviteter utanför hemmet. Avsikten med insatsen är att göra det möjligt för den enskilde att besöka vänner, delta i fritidsaktiviteter, kulturlivet eller bara promenera. Vad som avses med fritidsaktiviteter anges inte närmare men det kan exempelvis vara att besöka simhall, vistas i naturen, ridning eller andra tränings- och intresseaktiviteter.

Utöver dessa exempel kan ledsagarservice också beviljas för exempelvis läkarbesök för den som redan har rätt till ledsagarservice enligt LSS för andra aktiviteter. Insatsen kan också ges för att förebygga isolering och kan ha stor betydelse för enskildas möjligheter att utöva och delta i hälsofrämjande aktiviteter på fritiden.

Högsta förvaltningsdomstolen (HFD 2011 ref 60) har i ett avgörande som gäller rätt till ledsagare vid resa till Egypten uttalat att ledsagarservice tar sikte på en tämligen begränsad insats avsedd att ge personer med funktionsnedsättning som inte uppfyller förutsättningarna för personlig assistans ökade möjligheter att genomföra enklare aktiviteter och bryta social isolering. Omfattande insatser i assistansliknande former kan enligt prejudikatet inte anses ingå i en kommuns ansvar för ledsagarservice enligt LSS. Vid behov av stöd i samband med en semesterresa handläggs det enligt stadens riktlinjer för medföljare vid semesterresa (antagna av KS 2000, reviderade av KF 2016).

I rättspraxis finns avgöranden som innebär att enklare aktiviteter som att göra inköp, delta på föreläsning, gå på träning eller andra enklare vardagsaktiviteter, kan ingå i ledsagarservice om det är ett led i att komma ut i samhället bland andra människor. Vidare kan enligt rättspraxis insatser som daglig verksamhet och bostad med särskild service kompletteras med ledsagarservice.

Omvårdnad ingår inte i ledsagarservice, men vid behov inkluderar ledsagarservice hjälp med förflyttning, på- och avklädning, stöd vid toalettbesök, samt måltidssituationer.

Önskemål vad gäller val av ledsagare, ska i möjligaste mån tillgodoses. I staden tillgodoses sådana önskemål genom valfrihet enligt LOV när det gäller valet av utförare. Insatsen ska utformas på sådant sätt att den är lättillgänglig och stärker den enskildes förmåga att leva ett självständigt liv.

Behovsbedömning av ledsagarservice enligt LSS

Om den enskilde omfattas av LSS personkrets, har behov av insatsen och behovet inte är tillgodosett har hen rätt till ledsagarservice. Genom insatsen ska den enskilde tillförsäkras goda levnadsvillkor.

Några generella ramar om högsta antal timmar per månad finns inte, utan det är det individuella behovet som avgör när insatsen ska ges och hur omfattande den ska vara. Utgångspunkten ska vara den enskildes intressen samt aktiviteter och i utredningsfasen är det viktigt att få en bild av hur behovet av insatsen ser ut. Det ska även beaktas att olika personer kan ha olika behov beroende på ålder. Till exempel kan ledsagning för personer i yrkesverksam ålder vara ett sätt att bli mer delaktig i samhällslivet som på sikt kan leda till mer aktivt liv med arbete och studier och för äldre personer möjlighet att bibehålla ett aktivt liv. I syfte att motverka att den individuella behovsbedömningen påverkas av att individen fyller 65 år ska samverkan kring äldre med behov av ledsagning enligt SoL genomföras mellan socialtjänst och äldreomsorg.

Om ledsagarservicen avser barn och ungdomar med funktionsnedsättning ska det behov som går utöver vad som är normalt föräldraansvar för ett barn utan funktionsnedsättning i samma ålder utgöra grund för bedömningen. I bedömningen ska hänsyn tas till att barnet/ungdomen ofta har behov att göra aktiviteter tillsammans med någon annan vuxen än sina föräldrar.

Om ledsagarservice avser en vuxen som delar hushåll med en make/ maka, partner, sambo eller med någon annan ska det enligt rättspraxis beaktas att den enskilde har rätt att få stöd för att kunna utöva sina fritidsintressen och kulturella aktiviteter med mera på egen hand.

Ledsagning enligt 4 kap 1 § SoL

Utgångspunkten för den individuella bedömningen när det gäller ledsagning enligt SoL är att socialnämnden enligt 5 kap 7 § SoL ska verka för att människor som av fysiska, psykiska eller andra skäl möter betydande svårigheter i sin livsföring ska kunna delta i samhällets gemenskap och leva som andra. I förarbetena till socialtjänstlagen beskrivs ledsagning som en insats som gör det möjligt att besöka vänner, delta i kulturlivet eller bara att promenera.

Ledsagning är en social tjänst som är knuten till aktiviteter utanför hemmet. Ledsagningen ska utformas så att den stärker den enskildes förmåga att leva ett självständigt liv och anpassas individuellt efter den enskildes behov. Exempel kan vara att besöka simhall, vistas i naturen, möjlighet att rida eller andra träning- och intresseaktiviteter. Behov av ledsagning för att ta sig till läkarbesök, tandläkare eller till exempel göra klädinköp eller bankbesök kan också beviljas enligt SoL. Insatsen kan också ges för att förebygga isolering och kan ha stor betydelse för enskildas möjligheter att utöva och delta i hälsofrämjande aktiviteter på fritiden.

Tillsammans med till exempel hemtjänst och sysselsättning ska ledsagning underlätta för den enskilde att kunna bo kvar hemma.

Det finns även avgöranden som innebär att aktiviteter som att gå ut och handla eller andra enklare vardagsaktiviteter, kan ingå i ledsagning om det är ett led i att komma ut i samhället bland andra människor.

Ledsagning enligt SoL och funktionen följeslagare inom ramen för hemtjänst har olika syften, kräver olika kompetenser av utförarna men kan ibland användas för liknande ändamål. Det är därför viktigt att de inte förväxlas och funktionen följeslagare kan inte ersätta insatsen ledsagning när det gäller att möjliggöra brukarens delaktighet i samhällslivet. Oavsett ålder har brukaren rätt till den insats som bäst motsvarar hans behov och önskemål.

Den enskilde har alltid rätt att ansöka om insatsen ledsagning och få ett särskilt beslut om detta. I staden är ledsagning enligt SoL som särskild insats avgiftsfri för den enskilde till skillnad från hemtjänst.

Behovsbedömning av ledsagning enligt SoL

Om den enskilde till följd av sin funktionsnedsättning inte själv kan tillgodose behovet och inte kan få behovet tillgodosett på annat sätt har den enskilde rätt till ledsagning.

Det ska även beaktas att den enskilde har rätt att vid behov få stöd för att kunna utöva fritidsintressen och kulturella aktiviteter med mera på egen hand, utan maka/make, sambo, partner eller annan som den enskilde eventuellt delar hushåll med.

Genom insatsen ska den enskilde tillförsäkras en skälig levnadsnivå, vilket i detta sammanhang avser att ledsagningen ska göra det möjligt för den enskilde att trots sin funktionsnedsättning kunna delta i samhällslivet och leva som andra.

Om ledsagning avser barn och ungdomar med funktionsnedsättning ska det behov som går utöver vad som är normalt föräldraansvar för ett barn utan funktionsnedsättning i samma ålder utgöra grund för bedömningen. T.ex. kan det anses ingå i ett normalt föräldraansvar att följa med på en nioårings biobesök medan ledsagare för ett biobesök för äldre ungdomar ska kunna beviljas om behov och rätt till insatsen föreligger i övrigt. I bedömningen ska hänsyn tas till att barnet/ungdomen ofta har behov att göra aktiviteter tillsammans med någon annan vuxen än sina föräldrar.

Bedömning av omfattning av insatsen och omkostnader för ledsagaren

För att kunna bedöma omfattningen av den enskildes behov av ledsagarservice eller ledsagning och vilka eventuella omkostnader för ledsagaren som kan uppkomma för den enskilde bör följande utredas²:

- I vilka situationer behöver den enskilde ledsagningen? Hur ofta? Hur lång tid?
- Behöver den enskilde ledsagningen huvudsakligen för att kunna ta sig till och från aktiviteter, eller även under själva aktiviteten, dvs. under exempelvis ett teaterbesök, kafébesök eller liknande?
- Förväntas omkostnader för ledsagaren uppkomma?

² Det kan finnas särskild anledning att erinra om huvudregeln, att man i en utredning inte ska ställa mer ingående frågor än vad som krävs, eftersom det i dessa situationer handlar om den enskildes fritid och att behovet av integritet kan därför vara av särskild betydelse.

Därefter gör handläggaren en samlad behovsbedömning av omfattningen i tid, räknat i timmar per månad och vidare utifrån vad som krävs för att uppnå skälig levnadsnivå respektive goda levnadsvillkor. När det gäller denna bedömning har Stockholms stad inriktningen att det inte ska innebära skillnader vid bedömning av ledsagning enligt SoL och ledsagarservice enligt LSS. Rätt till insats föreligger inte om behovet kan tillgodoses respektive faktiskt tillgodoses på annat sätt.

Beslut om ledsagarservice och ledsagning

Beslut om ledsagarservice fattas enligt 9 § 3 LSS.

Beslut om ledsagning fattas enligt 4 kap. § 1 SoL.

Omfattningen av den beviljade insatsen ska anges i timmar per månad. Den enskilde har rätt att föra över timmar från en månad till nästkommande månader. Ramen för användande av timmar är tre månader, därefter påbörjas en ny tre månaders period. Timmarna får användas inom ramen för de behov som beslut om insatsen avser. Det kan således bli aktuellt med andra aktiviteter än de som nämns i biståndsbeslutet eller beställning vilket är möjligt så länge målet med insatsen uppfylls – delaktighet i samhället.

Den enskildes möjlighet att föra över timmar innebär inte att hen ska vara skyldig att spara för att använda till särskilt ändamål. Det får aldrig förekomma att den enskilde uppmanas att spara timmar för att använda till särskilt ändamål, om detta innebär att de kontinuerliga aktiviteterna uteblir.

Dokumentation av insatsen ska visa att den enskilde har haft möjlighet att utnyttja rätten att spara timmar och att förfoga över de på sätt som anges i dessa riktlinjer.

Beslut om ersättning för omkostnader för ledsagare

När den enskilde behöver ledsagarservice eller ledsagning för att kunna genomföra aktiviteter, såsom exempelvis biobesök, gå på teater, kafé eller restaurang, uppstår samtidigt en kostnad för ledsagarens biobiljett, kaffe med mera. Ersättning för omkostnader för ledsagare kan inte ingå som en del i själva insatsen (*Högsta förvaltningsdomstolen, 2011 ref 8*)³. En kommun kan dock om det finns skäl för det lämna omkostnadsersättning för ledsagare som bistånd enligt 4 kap 2 § SoL. Enligt staden är ett sådant skäl att personer med funktionsnedsättning ska kunna genomföra aktiviteter som andra utan merkostnader.

Beslut om omkostnadsersättning för ledsagare fattas enligt 4 kap 2 § SoL och verkställs i förhållande till visade omkostnader.

Beslut som fattas med stöd av 4 kap 2 § SoL grundar sig på kommunala riktlinjer och är inte något bistånd som kommunen är skyldig att utge enligt lag eller föreskrift.

Beslut med stöd av 4 kap 2 § ska ändå alltid föregås av prövning enligt 4 kap 1 § eftersom den enskilde alltid har rätt till sådan prövning och därmed även möjlighet att överklaga genom förvaltningsbesvär.

I staden har enskilda med beslut om ledsagarservice enligt LSS eller ledsagning enligt SoL rätt till ersättning för omkostnader för ledsagaren med upp till 300 kronor per månad. De faktiska omkostnaderna ersätts i efterhand.

Det är möjligt att använda omkostnadsersättningen flexibelt under en tre månaders period, men den får endast användas för ordinarie omkostnadsändamål. Den enskildes möjlighet att föra över omkostnadsersättning innebär inte att hen ska vara skyldig att spara för att använda till särskilt ändamål. Det får aldrig förekomma att den enskilde uppmanas att spara omkostnadsersättning för att använda till särskilt ändamål, om detta innebär att de kontinuerliga aktiviteterna uteblir.

För att möjliggöra en mer kostsam aktivitet, dvs utöver den ordinarie ersättningens nivå, gäller särskild handläggning, se nedan.

³ Domen avser ledsagarservice enligt LSS men det finns inte någon anledning att behandla insatsen ledsagning enligt SoL annorlunda utifrån nuvarande rättsläge.

Omkostnadsersättning utöver beviljad nivå

Den enskilde kan efter en individuell behovsprövning enligt 4 kap 1 § SoL beviljas omkostnadsersättning för ledsagare för att kunna genomföra en mer kostsam aktivitet än vad som avses rymmas inom ramen för ordinarie omkostnadsersättning. Utgångspunkten är vad som en människa vanligen brukar göra, till exempel gå på en mer kostsam konsert eller teaterföreställning 1-2 gånger per år.

Underlag för beslut ska innefatta ledsagarens omkostnader för till exempel entrébiljett, mat, eventuell reskostnad med mera.

Beslut om omkostnadsersättning för en sådan kostsam enstaka aktivitet fattas enligt 4 kap 1 § SoL. Av beslutet ska det framgå vilken faktisk merkostnad som ska ersättas.

Beställning av ledsagarservice och ledsagning

I beställningen till utföraren ska omfattningen av den beviljade insatsen i antal timmar per månad samt syfte framgå. Det ska också framgå vilka behov av ledsagning som ska tillgodoses, det vill säga för vilken typ av aktiviteter den enskilde har beviljats insatsen, om den enskilde även behöver ledsagning under själva aktiviteterna, samt vilka omkostnader för ledsagaren som kan bli aktuella.

Utbetalning av ersättning för omkostnader för ledsagare

Beställaren betalar omkostnadsersättning enligt 4 kap 2 § SoL till utföraren efter att denna har ersatt ledsagaren för hens omkostnader. Utföraren ska enligt ersättningsmodellen ersätta ledsagarens omkostnader och redovisa dessa enligt stadens anvisningar. Utföraren ska på beställarens begäran visa underlaget för den omkostnadsersättning som fakturerats. Ersättningsmodellens anvisningar ska framgå i stadens förfrågningsunderlag för leverantörer i enskild regi inom LOV.

Samma förfaringssätt tillämpas om den enskilde efter särskilt beslut enligt 4 kap 1 § SoL har beviljats ytterligare omkostnadsersättning.

Ledsagarservice och bostad med särskild service

I insatserna bostad med särskild service för barn-, ungdomar och vuxna (9 § 8 och 9 § 9 LSS) ingår fritidsverksamhet och kulturella aktiviteter. Som huvudregel ska båda boendeinsatserna tillgodose den enskildes hela behov av fritidsverksamhet och kulturella aktiviteter. Det ska generellt sett finnas utrymme för individuellt anpassad ledsagning till olika aktiviteter och fritidssysselsättningar så att den enskilde kan genomföra egna aktiviteter, även på kvällstid och helger.

Högsta förvaltningsdomstolen har tagit ställning att det undantagsvis ska finnas möjlighet att få ledsagning genom beslut om ledsagarservice, som utförs av andra än gruppboendens personal, om det finns särskilda skäl för detta och om behovet av individuell ledsagning inte rent faktiskt tillgodoses i boendet. I ett avgörande (*RA 1995 ref. 47*) ansågs till exempel att det fanns särskilda skäl när den sökande var en ung kvinna som ville kunna gå ut på stan utan att alltid ha personalen i gruppboendet som ledsagare. Personer som bor i gruppboende kan således ha rätt till insatser i form av ledsagarservice om hen är i behov av utökad individuellt anpassad aktivitet.

Ansökningar om ledsagarservice som gör gällande att behovet av ledsagning rent faktiskt inte är tillgodosett i bostad med särskild service, ska *alltid* behandlas individuellt enligt rådande lagrum och prejudikat. Om behov av individuell ledsagning finns som rent faktiskt inte är tillgodosett i bostad med särskild service så har den enskilde rätt till ledsagarservice.

Andra huvudmäns ansvar samt riksfärdtjänst

Arbetslivet

Personer med funktionsnedsättning ska ges förutsättningar att kunna delta i arbetslivet. Huvudregeln är att ansvaret för de stödinsatser som ska möjliggöra detta i första hand finns hos arbetsgivaren och Arbetsförmedlingen. I det fall behovet faktiskt inte blir tillgodosett alternativt kan tillgodoses på annat sätt, och behovet ligger i linje med intentionerna för ledsagning/ledsagarservice, kan socialtjänsten efter en individuell bedömning bevilja sådant stöd.

Färdtjänstresa

Enligt 8 § lagen om färdtjänst ska den enskildes tillstånd, för den som har behov av ledsagare under resorna, även omfatta ledsagaren. Personer som har rätt till färdtjänst har automatiskt även rätt till sjukresor. Det är också möjligt att ansöka om särskilt tillstånd för extra behjälplighet vid på- och avstigning.

Sjukhusbesök

Enligt kammarrättsavgörande i Göteborg (2016 1021 mål 4067/2015) framgår att personal på sjukvårdsinrättning ska tillgodose stöd och hjälp vid förflyttning på sjukvårdsinrättningen.

Tåg och Flyg

Enligt särskilda EU-regler ska kostnadsfri ledsagning erbjudas på tågstationer och på alla flygplatser; vid incheckning, av- och påstigning samt i anslutning till annan resa. Information finns på Transportstyrelsens, SJ och stationsledsagnings hemsida samt hos flygbolagen.

Riksfärdtjänst

Den som har behov av personligt stöd för att genomföra resan har rätt att beviljas ledsagare. Det är inte kommunens skyldighet att inom ramen för riksfärdtjänst anordna ledsagare till resan. I de fall den enskilde inte kan ordna en ledsagare för resan finns möjlighet för hen att ansöka om detta enligt SoL eller LSS⁴.

⁴ Riktlinjer riksfärdtjänst mars 2017 Dnr. 3.1.1-60/2017

Riktlinjer för ledsagning och ledsagarservice

Antagna av KS april 2002 Reviderade av KF februari 2012

10.18 Ledsagning och ledsagarservice

Ledsagning och ledsagarservice innebär att en person med funktionsnedsättning får stöd av en följeslagare i samhället. Ledsagning kan ges som insats i form av ledsagarservice enligt 9 § 3 LSS och bistånd enligt 4 kap 1 § SoL. Gäller behovet en ledsagare under en pågående färdtjänstresa regleras rättigheten i färdtjänstlagen. Om behovet av ledsagare gäller under en resa med riksfärdtjänst regleras rättigheten i lagen om riksfärdtjänst. Ledsagning enligt SoL och ledsagarservice enligt LSS omfattas av stadens valfrihetssystem enligt lagen (2008:962) om valfrihetssystem (LOV).

Insatsen är avgiftsfri oavsett om den ges enligt SoL eller LSS, se tillämpningsanvisningar för avgifter till personer med funktionsnedsättning under 65 år på socialförvaltningens intranät <http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=251699>.

10.18.1 Ledsagarservice enligt LSS

Ledsagarservice enligt LSS ges i syfte att underlätta för den enskilde att ha kontakter med andra och bryta den isolering som ofta blir följden av en omfattande funktionsnedsättning. Insatsen har karaktären av personlig service och anpassas efter de individuella behoven. Ledsagarservice är en insats knuten till aktiviteter utanför hemmet. Avsikten med insatsen är att ge möjlighet för den enskilde att delta i fritidsaktiviteter, i kulturlivet, besöka vänner eller bara promenera. Insatsen ska även tillgodose behov av ledsagning vid exempelvis sjukhusbesök. Det är även fullt möjligt att bevilja ledsagarservice för matinköp och bankärenden, om detta är ett led i att komma ut i samhället bland andra människor och bryta en isolering.

Ledsagarservice ska alltid vara individuellt utformad och ha karaktären av personlig service. Några generella ramar om högsta antal timmar per månad finns inte, utan det är det individuella behovet som avgör när insatsen ska ges och hur omfattande den ska vara. I utredningsfasen är det viktigt att skaffa en bild av behovet av ledsagarservice. Givetvis varierar behovet av ledsagarservice utifrån den enskildes intressen och aktiviteter. Det ska även beaktas att en yngre person ofta har ett större behov av att kunna delta i samhällslivet, och därmed ett större hjälpbehov än en person i hög ålder (RÅ 1999 ref. 54).

Önskemål vad gäller val av ledsagare, ska i möjligaste mån tillgodoses. I staden tillgodoses detta genom valfrihet vad gäller val av utförare enligt LOV. Insatsen ska utformas på sådant sätt att den är lättillgänglig och stärker den enskildes förmåga att leva ett självständigt liv. Vid behov inkluderar ledsagarservice hjälp med förflyttning, på- och avklädning, hjälp vid toalettbesök, samt måltidssituationer. Ledsagarservice är en social tjänst och några medicinska insatser kan inte tillhandahållas.

Avser ledsagarservicen barn och ungdomar med funktionsnedsättning ska det behov som går utöver vad som är normalt för ett barn i samma ålder utgöra grunden för bedömningen (se även kap 9.5.1 om föräldraansvar). T.ex. kan det anses ingå i ett normalt föräldraansvar att följa med på en nioårings biobesök medan ledsagare för ett biobesök för äldre ungdomar ska kunna beviljas om behov och rätt till insatsen föreligger i övrigt. I bedömningen ska hänsyn tas till att barnet/ungdomen ofta har behov att göra erfarenheter tillsammans med någon annan vuxen än sina föräldrar.

Om den enskilde omfattas av LSS och har behov av insatsen och behovet inte är tillgodosett har han eller hon rätt till ledsagarservice.

10.18.2 Ledsagning som bistånd enligt SoL

Utgångspunkten för den individuella bedömningen när det gäller ledsagning enligt SoL är att socialnämnden enligt 5 kap. 7 § SoL ska verka för att människor som av fysiska, psykiska eller andra skäl möter betydande svårigheter i sin livsföring ska kunna delta i samhällets gemenskap och leva som andra. Ledsagning kan för vissa personer vara en förutsättning för att kunna delta i samhällets gemenskap och att leva som andra. Ledsagningen ska utformas så att det stärker den enskildes förmåga att leva ett självständigt liv och anpassas individuellt efter den enskildes behov.

Om den enskilde till följd av funktionsnedsättning inte själv kan tillgodose behovet och inte kan få behovet tillgodosett på annat sätt har han eller hon rätt till ledsagning.

För personer som inte omfattas av LSS men har behov av ledsagarservice kan behovet tillgodoses med stöd av SoL. Bedömningen av ledsagning som bistånd enligt SoL ska inte innebära några begränsningar jämfört med ledsagarservice enligt LSS

10.18.3 Beslut om ledsagarservice och ledsagning

Om den enskilde omfattas av LSS fattas beslut enligt 9 § 3 LSS. Om den enskilde inte omfattas av LSS fattas beslut enligt 4 kap. 1 § SoL.

Omfattningen av den beviljade insatsen ska som huvudregel anges i timmar per månad i beslutet.

Om den enskilde har personlig assistans enligt LSS eller assistansersättning enligt SFB ska ledsagarservice ingå i den personlig assistansen.

Insatsen är avgiftsfri oavsett om beslutet fattas enligt LSS eller SoL.

10.18.4 Omkostnader för ledsagare

Huvudregeln är att utföraren står för omkostnader för ledsagaren. I ersättningen till utförare av ledsagning som staden upphandlat enligt lagen om valfrihet (LOV) ingår ett schablonpåslag som är avsedd att användas av utföraren för att bekosta omkostnader för ledsagare.

Om den enskilde behöver ledsagning för ett ändamål som medför att omkostnaden för ledsagaren blir högre än vanligt, så ska den enskilde i förväg vända sig till biståndshandläggaren för godkännande. Ett riktmärke är om en enskild omkostnad överstiger ca 300 kronor. I dessa fall ska beställaren efter sitt godkännande ersätta *hela* omkostnaden. För att biståndshandläggaren ska kunna godkänna omkostnaden måste ändamålet med ledsagningen (t.ex. konsert) och den specifika omkostnaden (t.ex. ledsagarens biljett) framgå. Utföraren fakturerar beställaren för utlägg.

Den enskilde har rätt till ett särskilt beslut om detta.

10.18.5 Ledsagarservice och bostad med särskild service

I insatserna bostad med särskild service för barn-, ungdomar och vuxna (9 § 8 och 9 § 9 LSS) ingår fritidsverksamhet och kulturella aktiviteter. Vid boende bostad med särskild service för barn och ungdom och i gruppboende för vuxna är huvudregeln att den enskildes hela behov ska tillgodoses genom personal i boendet. I boendeinsatsen ska det generellt sett finnas utrymme för individuellt anpassad ledsagning till olika aktiviteter och fritidssysselsättningar t.ex. genom att arbetsscheman anpassas så att en brukare kan göra egna aktiviteter även på kvällstid och helger.

Regeringsrätten har dock ansett att det undantagsvis ska finnas möjlighet att få ledsagning genom extra beslut om ledsagarservice, som utförs av andra än gruppbestadens personal, om det finns särskilda skäl för detta och om behovet av individuell ledsagning inte rent faktiskt tillgodoses i boendet. Regeringsrätten (RÅ 1995 ref. 47) har t.ex. ansett att det förelåg särskilda skäl när den sökande var en ung kvinna som ville ha rätt att gå ut på stan utan att alltid ha personalen i gruppbestaden som ledsagare. Personer som bor i gruppbestad kan således ha rätt till insatser i form av ledsagarservice om han eller hon är i behov av utökad individuellt anpassad aktivitet.

Ansökningar om ledsagarservice som gör gällande att behovet av ledsagarservice rent faktiskt inte tillgodoses i en gruppbestad, ska *alltid* behandlas individuellt enligt gällande lagrum och dessa riktlinjer. Om behov rent faktiskt inte tillgodoses av gruppbestaden så har den enskilde rätt till ledsagarservice.

Utflyttad verksamhet innebär att boende i en gruppbestad och gruppbestadens personal vistas på en lägergård eller liknande. I planeringen och inför ett beslut om s.k. utflyttad verksamhet ingår att de boende alternativt de boendes företrädare ger sitt samtycke till den temporära verksamhetsförändringen, vilket ska dokumenteras i utförardokumentationen. Ibland önskar bara några personer i en gruppbestad utflyttad verksamhet. Vid dessa tillfällen ska gruppbestaden i stället erbjuda individuella lösningar såsom ledsagning.